

nezadoščen in razboljen v precepu med svojimi blaženimi sanjami in neusmiljeno resničnostjo.

Taisti, a še stopnjevani grenki priokus neuslišanosti veje iz šopka elegičnih stihov, vpetih v cikel z naslovom Bakhov rog, izpovedanih v znamenju pijane obnorenosti, ki se vselej prevesi v bolečino in je potlej vsakič še huje. Ta temačna pesniška dikcija, katere besedni zven spominja – znotraj slovenske »komparativistike« – tako na Kocbekov pesniški izraz kot na Zajčevo metaforično trpkost (dolgi jeziki kač, drhteče šape zveri, bobni daljnih plemen pa ona, ki bosa gre med škorpijoni), doseže svoj vrhunec v ciklu *Kraljica Afrike*.

Elegični toni Mermoljevega upesnjevanja neizživetega erotičnega hrepenenja in s tem eksistencialne osmislitve lastnega življenja sploh se po pesnikovih izrazito »programskih« ekskurzij v davnino Rima in v daljna afriška prostranstva vrnejo v realni, recimo kar tržaško-kraški doživljaljski okvir, in sicer v preostalih dveh elegično intoniranih ciklikih (z naslovoma Svatba in Poljub), kjer nam je podoživljati nekakšna pesnikova hladna in ugašajoča ognjišča mladosti in erotične razvnetosti. Mladost počasi izgineva kot sonce za otokom in smrt leze od vsepovsod v kri kot steklenica k^oberneta. Ta poetični izraz je prežet z nostalgичnimi naboji, ki pa se skušajo vendarle za vsako ceno izviti čustvu trpke predanosti izgubi vsega, kar je štel, in ne pristaja na brezizhodnost. Še vedno je v tem doživljanju snop žarkov vedrine in nezavrnjenega erotičnega uživanja, kljub neprenehoma navzočemu poslavljanju od mladosti in kljub nezastrtemu oziranju v brezna praznine.

Pesniško precej manj izrazite od elegij se zdijo Mermoljeve domisljice v Basnih (o Orlu in bogu, o Želvi in Bogu, o Bogu in muhi, o Kitu in bogu – pa o Slonu in smrti...), ki skušajo zveneti kot neke vrste filozofsko-antropološka varianta in variacija motivov, s kakršnimi si daje v slovenskem »basnoslovju«, seveda

z aktualističnimi poantami, opravlka Slavko Pregl.

SOSIČ

Šestnajst novelet, katerih vsaka obsega komaj tri, slabe štiri in samo ena med vsemi nekaj manj kot pet književnih strani, je zbral v svoji nedvomno zrelo izpisani ter literarno samosvoji zbirki z naslovom Rosa na steklu Marko Sosič – in njegov literarno teoretski razlagalec Ivan Verč jih je v svojem »appendixu« premišljeno poimenoval »romani na treh straneh«, kar ti v svojem bistvu res neobičajni pripovedni okruški s palete življenjskega izkustva tudi dejansko so. Vsaka izmed teh sežeto povedanih štorij o ne navadnih in v skrivnostno nedoumljivost zapredenih človeških usodah je sinopsis romana. Junaki teh »romanov« so mali, anonimni ljudje iz povsem stvarnega in razpoznavnega okolja, iz slovenskih vasi v bližnji okolici Trsta. Njihove zgodbe so opisane v stilu domala reportažno suhoparnega poročanja o poteku in posebnostih njihovega življenja do trenutka, ko sledi vsakokratno dramatičen prelom njihove usode. Ti prelomi pa niso ne socialni ne psihološki, pač pa izrazito psihopatoški in kot taki v polnem pomenu besede eksistencialno tragični. Brez izjeme so razgrnjeni v nekajvrstičnem skopo odmerjenem sklepnem odstavku, ki ima učinek šokantne, groteskne in v nasprotju z dikcijo poprejšnjega pripovedovanja nadrealistične poante.

Povzemam – zavoljo ponazoritve zanimive in vznemirljive Sosičeve literarne »tehnike« – nekatere izmed njegovih zgodb. Denimo: Ovsene besede. Duševno zaostalo dekle doživi nekega dne težak karambol turškega tovornjaka s konji. Šofer mora konje postreliti. Dekle eno izmed živali skrrije in odpelje neznanokam. In nato zadnji odstavek: »Čez dvajset let je v časopisih pisalo, da živi na Poljskem ženska, ki se zna pogovarjati samo s konji, z nikomer drugim, da živi na kmetiji blizu Lodža, da spi s konji, se skupaj z njimi hrani in da je srečna.« Ali:

Divja sled. Na svetoivanski šoli učiteljuje mož, ki je po končani vojni prebežal z Notranjskega, zdaj pa neprenehoma hrepeni po vrnitvi, ki mu je onemogočena, in sanjari o sosedovi Elizabeti, s katero sta skupaj odraščala. Bolj in bolj ga žene, da bi se vrnil čez mejo, najde celo nekoga, ki mu je voljan omogočiti prehod, a ga pusti na cedilu, tako da ga graničarji ustrelijo, ob tem pa varno prebeži na italijansko stran skupina turških in drugih prebežnikov, »med njimi tudi starejša gospa po imenu Elizabeta«. Podobna je usodnostna razsežnost skritih in nerazvozlanih duševnih vzgibov junaka novelete Nova pot. Franc je nekega dne odšel v vas po cigarete – in izgubil. Žena ga je našla na vrhu griča nad mejo. Hodil je za človekom z nahrbtnikom in pozlačenimi očali, dokler se mu ni ta izgubil spred oči, njega pa sta prišla obmejna stražarja in ga izročila njegovi ženi, da ga je odpeljala domov. »Od tistega dne,« preberemo v sklepnem odstavku, »je Franc molčal in gledal skozi okno, kakor bi vsak trenutek pričakoval človeka z nahrbtnikom, ki bi mu pokazal novo pot.« Noveleta z naslovom Po voznem redu pripoveduje o Albinu, ki se je preživljal s preprodajo starega železa, sicer pa prebil vse dneve v gostilni in neprenehoma vsem govoril o voznih redih vlakov, o postajah in o pokrajinah, skozi katere vozi. Nekega dne pa mu je beseda sredi stavka zastala. Vstal je in se pobral domov. Pa zvemo: »Po dveh dneh je v časopisu pisalo, da je vlak, ki je vozil proti Vidmu, iztiril in da je v nesreči izgubila življenje edina strojevodkinja v deželi. Ime ji je bilo Albina. Spoznala sta se petnajst let poprej na tečaju za strojevodje, kjer sta bila skupaj nekaj dni. Izpit je opravila samo ona.« Med najbolj tragičnimi figurami vaških posebnežev v tem Sosičevem »albumu nadrealističnih portretov« je glavni protagonist novelete z naslovom Luna, petinštiridesletni živčno bolni Bruno, ki živi z ostarelo materjo in se strastno ubada s čebelami. Nekoč povabi na ogled svojih čebel v kraški jami mladoletno Alino, kar nje-

ne domače krepko razburi, nato se jim mora iti Bruno opravičiti. Ko to opravi, doma zabode materi kuhinjski nož v grlo in za več dni izgine k svojim čebelam, v jamo. »Četrty dan,« preberemo, »je na svojih ramenih začutil čudne dlake in nad obrvmi je začutil, da so mu začele poganjati dolge tipalke«. Nedoumljiva psihična zavrtost vodi k izničenju tudi Alfreda, junaka novelete Oblaki. Samski prodajalec v trgovini z rezervnimi deli za hladilnike se z vsem bistvom posveča amaterski meteorologiji in vremenarstvu na valovih lokalnega radia. Živi s svojo petdesetletno sestro, ki se spoprijatelji z lastnikom privatnega letala in se dan na dan z njim prevaža po nebu. Alfredo razkrije ta njena skrivna odhajanja od doma, nato pa nekega dne »na lokalni radijski postaji preberejo novico, da je Alfredo izgubil življenje v nesreči z manjšim turističnim letalom, ki ga očitno ni znal upravljati.« Na magnetofonskem traku pa se je ohranil njegov opis oblakov med poletom: »Kako lepi so, kako strašno lepi... Približujem se jim.« V Sanjah sledimo groteskni življenjski zgodbi sester Kristine in Antonije, ki sta se, še rosno mladi, pred dolgimi štiridesetimi leti odpravili na ples v bližnjo vas, tam spoznali dva mladeniča, se domenili za vnovično srečanje z njima čez en mesec na avtobusnem postajališču pri kapelici – in ju hodili nato mesec za mesecem, vsa dolga leta, zaman čakati na kraj obljubljenega zmenka. Medtem sta se postarali, a se tega nista zavedali. Vaški fantje, ki so za njuno vsakomesečno čakanje vedeli, so se iz njiju norčevali in jima z avtobusom poslali na »zmenek« dva mladeniča. Sestri sta verjeli, da gre za njuna izvoljenca, in sta poslej čakali nanju. Fanta sta svoj norčavi obisk ponovila, bila sta v avtobusu, ki pa se je na ovinku pod kapelico prevrnil in vsi potniki so bili mrtvi. Po tem dogodku sta Kristina in Antonija spred kapelice mirno krenili proti domu, »zaprlji polkna in legli v posteljo... Ljudje, ki so šli drugo jutro mimo kapelice, so ob njej našli dve mrtvi ptici roparici.« Zadnja v panorami teh

»nenavadnih reči, ki so se zgodile tu pri nas«, je noveleta z naslovom *Drugo življenje*. On, kakorkoli že mu je bilo ime, je nekega dne rekel ženi, da mora na službeno pot v Kanado, in čez nekaj tednov odondod poslal telegram z obvestilom, da je njen mož v prometni nesreči izgubil življenje. Premišljeno je sklenil za seboj zabrisati vse sledi: poiskal je nekega brezupnega alkoholika, se polastil njegovih dokumentov in mu podtaknil svoje ter ga z avtomobilom zvrnil v prepad. Tako je končno postal drug človek, kar si je želel... Toda čez nekaj mesecev

se je moral vrniti v Evropo in zamakalo ga je, da bi spet videl svojo ženo. Obiskal jo je, a ga ni prepoznala in ni verjela njegovi izpovedi o tem, kaj se je z njim v resnici zgodilo. »Po nekaj mesecih,« zvmemo iz epiloga, »so vdrli v njegovo sobo, ker je iz nje že močno zaudarjalo«. Na njegovih dokumentih je pisalo: Jack Nelson, born in Ottawa, 22. 1. 1942.«

Troje knjig, natisnjenih v zbirki Devin, pomeni nedvomno obogatitev sodobne slovenske literarne žetve, in sicer v obojnem, tako vsebinsko-sporočilnem kot izraznem pomenu besede.

TRPKA POETIČNOST MALIH VELIKANOV

Ivan Cimerman: *Dvodomci*
(Prešernova družba – Ljubljana – 1991)

Izbrani fragment: *»... Že vsa ta leta mi je tako, kot da skrivam v sebi dva doma, dve domovini. Ena je tista velika, ki vleče vsakega prebujenca v svet, druga je tista, ki te priklepa, da se ne odtrgaš od te izgubljene, žalostne, nore, nepozabno lepe in ponosnoponižne slovenske čarovnije in poblodiš po tujih deželah največ za mesec, dva.«*

Očitno je, da sodi Cimermanovo pisanje v zvrst literarne reportaže. S tem bodi, brez želje po kakršnemkoli togem kategoriziranju, povedano samo to, da so avtorja bolj kot akademska literarna fikcija ter njeni potencialni estetski rezultati pritegnile k pisanju realne življenjske zgodbe ljudi, na katere je naletel na svojih žurnalistično angažiranih poklicnih potih. Kot urednik *Rodne grude* se doma in na tujem srečuje z usodami naših emigrantov, med katerimi je, po njegovem lastnem zatrjevanju, nič koliko veli-

kih človeških dram in romanov, vrednih občudovanja, razmisleka in ubeseditve. O njih, teh »svojih« ljudeh in teh zgodbah se je torej namenil napisati primerne reportažna poročila, sledeč njihovega pripovedovanju in hkrati svojim meditacijam ob poslušanju teh zgodb. Ob tem pa si je z vso intenzivnostjo prizadeval, da bi izpisovanju svojih intervjujev s temi ljudmi vdihnil karseda estetsko in semantično bogat ubeseditveni nadih, kar mu je spričo že večkrat preverjene pisateljske erudicije tudi v polni meri uspelo. V *Dvodomcih* zbrane novele in črtice so ob vsej svoji reportažnosti v zasnovi in izvedbi dobra, celo vrhunška proza. Njena reportažna verodostojnost je v prid postmodernistični leposlovnosti vrednosti Cimermanovega pisanja, hkrati pa bogata izraznost te prozne dikcije kot taka osmišlja pripovedovalčevo reportažno, izpovedno in socialno-razčlenitveno poročanje o naših in tujih »ljudeh in krajih«.

Ključ k razumevanju tega in takšnega pisateljskega postopka nam je v »predgovoru« z naslovom *Moji mali velikani* ponudil v premislek in oporo pri branju avtor sam. »V času znanstvene fantastike,« pravi, »ni zame nič bolj fantastičnega, kot so usode malih ljudi iz Sloven-